

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Нова освіта спрямовує увагу на особистість, що здатна критично мислити, спроможна опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще власне життя і життя своєї держави. Так, академічна дисципліна “Критичне мислення” вже давно набула значного поширення в школах і університетах країн Заходу. Вітчизняні вчені також прийшли до висновку, що “критичного мислення можна і необхідно навчати, його культуру слід цілеспрямовано й терпляче нарощувати на всіх рівнях, починаючи з першого класу школи” [4, 1].

Аналіз різноманітних публікацій, присвячених названій проблемі, свідчить, що сьогодні існує велика кількість визначень категорії “критичне мислення”. Серед них, на думку І.М. Авдєєвої, можна виділити дві основні групи:

1. “Локальні”, що акцентують увагу на удосконаленні самого процесу мислення. Наприклад, за О.В. Тягло, “критичне мислення – це сучасний вид логічної діяльності, що має на меті систематичне удосконалення процесу і результатів мислення на основі їх критичного аналізу, розуміння й оцінки”.

2. Більш системні визначення, що підкреслюють регулятивно-моральні аспекти мисленнєвої діяльності. Так, на думку Д.А. Браус і Д. Вуда, критичне мислення – це розумне рефлексивне мислення, сфокусоване на вирішення того, у що вірити і як вчинити. Це пошук здорового глузду - як обміркувати об'єктивно і вчинити логічно з урахуванням як своєї точки зору, так й інших думок, уміння відмовитися від власних упереджень [1, 13].

Позицію, характерну для першої групи, ми знайшли в роботах, авторами яких є О.В. Тягло та Т.С. Воропай [4], Д. Халперн [5], для другої – у програмі “Розвиток критичного мислення через читання і письмо” “РКМЧП”, яку уклали американські вчені Д. Клустер, Дж. Л. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл, С. Уолтер та

в роботі Е.М. Шарп [6], яка постійно підкреслює думку, що головне у критичному мисленні – бути членом “спільноти допитливих”, вчити спілкуванню і співпраці з усіма людьми.

Використання прийомів розвитку критичного мислення на уроках української мови дозволяє вчителю активізувати мислительну діяльність учнів, залучати їх до активного процесу одержання знань, до творчої діяльності, розвиває здатність учнів критично оцінювати отримані знання, самостійно шукати і ефективно використовувати необхідну інформацію, безбоязно висловлювати й відстоювати власні думки та поважати погляди інших.

Ідеї критичного мислення, з погляду педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, сприймаються як співдружність сердець: учителя та учня, або ж „спільнота допитливих”, за Е.М. Шарп.

Співдружність сердець забезпечує такі важливі риси особистості, як уміння формулювати і адекватно відстоювати власну думку, осмислити власний та чужий досвід, вибудувати низку доказів, відчутти нерозривний зв’язок власних принципів та вчинків. За такої умови критичне мислення може стати тим ключовим підходом до викладання різних дисциплін шкільного курсу від молодших до старших класів, який забезпечить не тільки засвоєння навичок критичного мислення, а й підвищення ефективності засвоєння навчальних предметів.

Ось чому і ми, плануючи діяльність учнів, диференційовано використовуємо прийоми з проекту „РКМЧП”, щоб дати кожній дитині можливість вибрати посильний для неї варіант.

Зважаючи на думку В.О. Сухомлинського про необхідність навчити школярів обмінюватися ідеями, зокрема, під час дискусій на уроках української мови між собою або спілкування з вчителем, ми поступово вводили елементи інтерактивних технологій та залучали дітей до роботи в парах або малих групах як стабільних, так і динамічних, змінних.

Кожна така маленька група працює за девізом „Хто перший ?” (рівнорівневі групи, коли той, хто виконав стартове завдання, може переходити до більш складного завдання в умовах своєрідного змагання серед рівних) або „Роби, як

я!” (різнорівневі групи, коли сильний учень допомагає слабшим).

Щоб привчати дітей до плідної співпраці та діалогу в складі пар або груп, ми використовуємо різні перестановки столів у класі, постійно відображаємо роботу класу в експозиціях та стендах, стінах класу, на дошці.

Після розгляду усних або ж письмових творів на уроках української мови учні у складі пар і груп успішно виконують завдання з редагування за спеціальними картками для само - та взаємоперевірки. Наприклад:

1. *Подумайте, які слова у реченні слід змінити іншими? Чому ви так вважаєте? Запропонуйте свій варіант правки. Виберіть самий цікавий варіант. Чому саме він привернув вашу увагу?*

2. *Подумайте, як це можна передати ту ж думку. У якій з груп таких варіантів буде найбільше? Виберіть найбільш вдалі варіанти.*

„Скільки я знаю мов, стільки разів я людина”, - говорить народна мудрість, та багатство, втілене у скарбниці мов інших народів, лишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси. Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тоншою є її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприймає серце красу слова” [3, 201-202].

Завдання школи нового тисячоліття – готувати дітей до умов світу, що швидко змінюється, формувати вміння визначити проблему, знаходити якомога більше варіантів її вирішення та свідомо виділяти найбільш вдалий для себе, шукати, знаходити й ефективно використовувати необхідну інформацію.

Пророчі слова щодо цього знаходимо у Василя Олександровича: “Світ вступає у століття людини. Більш, ніж будь коли, ми зобов’язані думати про те, що ми вкладаємо в душу людини.”

“У руках кожного педагога доля десятків, сотень людських життів. Доторкніться до серця, до душі вихованця дбайливою, люблячою рукою, відкрийте в ньому майстра – творця, і людина заграє своїм неповторним сяйвом, як починає сяяти коштовний камінь у руках ювеліра, що зумів розкрити за сірою, непривабливою зовнішністю чарівне сяйво...

Література

1. Авдєєва І.М. Критичне мислення як системний фактор неперервної освіти /І.М. Авдєєва // Дайджест педагогічних ідей та технологій “Школа - парк”. – 2002. - №3. – С.12–13.
2. Сухомлинський В.О. Народження добра / О.В. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. — Т.5. — 639 с.
3. Сухомлинський В.О. Не можна жити і дня без тривоги за людину / О.В. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т. – К. : Рад. школа, 1977. — Т.3. — 670 с.
4. Тягло О.В., Воропай Т.С. Критическое мышление: Проблемы мирового образования XXI века / О.В. Тягло, Т.С. Воропай – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. – 285 с.
5. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн – СПб: Питер, 2000. – 512с.
6. Шарп Е.М. Навчання демократії / Е.М. Шарп // Дайджест педагогічних ідей та технологій “Школа - парк”. – 2001. - № 5-6. – С.31–33.